

«مقاله پژوهشی»

آزمون مدل قلدری سایبری در دوران پساکرونا: نقش حمایت تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی (مورد مطالعه: دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر شیراز)

احمد رستگار^{1*}، فهیمه ثمری²

1. دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

2. دانشجوی کارشناسی ارشد، روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

تاریخ دریافت: 1401/11/24 تاریخ پذیرش: 1402/03/27

Testing the Cyberbullying Model in the Post-Corona: The Role of Academic Support and Psychological Capital (Case Study: High School Students in Shiraz)

A. Rastegar^{1*}, Z. Tabatabai²

1. Associate Professor, Department of Education, Payame Noor University, Tehran, Iran

2. MS.c. Student, Department of Education, Payame Noor University, Tehran, Iran

Received: 2023/02/13

Accepted: 2023/06/17

Abstract

This research was conducted with the aim of testing the cyberbullying model in the post-Corona era based on academic support and psychological capital among high school students in Shiraz. For this purpose, 381 students of high school in Shiraz were selected by multi-stage cluster sampling method. They responded to Lutans and Auliou (2007) psychological capital questionnaires, Sands and Plunkett (2005) academic support questionnaires, and Antoniodo et al (2016) cyber victim bullying experience questionnaires. The findings showed that the direct effect of academic support components (teacher support, peer support, family support) on psychological capital components (optimism, hope, flexibility and self-efficacy) is positive and significant. In addition, the direct effect of capital components on the psychological effects of cyberbullying are negative and significant. At the same time, the indirect effect of academic support components on cyberbullying is negative and significant. In addition, the findings showed that in the fitted model, 42% of the variance of cyberbullying is explained by academic support and psychological capital. The goodness-of-fit indices of the cyberbullying prediction model of secondary school students in the post-Corona era also showed that the fitted model based on experimental data is compatible with the theoretical model derived from the theoretical and experimental background of the research.

Keywords

Academic Support, Cyberbullying, Psychological Capital.

چکیده

این پژوهش با هدف آزمون مدل قلدری سایبری در دوران پساکرونا بر اساس حمایت تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر شیراز انجام گرفت. برای این منظور 381 نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شیراز به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به پرسش‌نامه‌های سرمایه روان‌شناختی لوتانز و اولیو (2007)، حمایت تحصیلی ساندز و پلانکت (2005) و پرسش‌نامه تجربه قلدری قربانی سایبری آنتونیادو و همکاران (2016) پاسخ دادند. یافته‌ها نشان داد که اثر مستقیم مؤلفه‌های حمایت تحصیلی (حمایت معلم، حمایت همسالان، حمایت خانواده) بر مؤلفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی، امید، انعطاف‌پذیری و خودکارآمدی مثبت و معنی‌دار است. به علاوه اثر مستقیم مؤلفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی بر قلدری سایبری منفی و معنی‌دار است. ضمناً اثر غیر مستقیم مؤلفه‌های حمایت تحصیلی بر قلدری سایبری منفی و معنی‌دار است. همچنین یافته‌ها نشان داد که در مدل برازش شده، 42 درصد از واریانس قلدری سایبری توسط حمایت تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی تبیین می‌گردد. شاخص‌های نکوپی برازش مدل پیش‌بینی قلدری سایبری دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه در دوران پساکرونا نیز نشان داد که مدل برازش شده بر اساس داده‌های تجربی با مدل نظری برگرفته شده از پیشینه نظری و تجربی پژوهش سازگار است.

واژه‌های کلیدی

حمایت تحصیلی، قلدری سایبری، سرمایه‌های روان‌شناختی

مقدمه

امروزه اینترنت به تدریج قسمت زیادی از زندگی روزانه افراد به ویژه جوانان را اشغال کرده و تبدیل به بخشی از زندگی تحصیلی دانش‌آموزان شده است. دستیابی دانش‌آموزان به شبکه‌های اجتماعی مانند فیسبوک، توئیتر، تلگرام و اینستاگرام باعث می‌شود که با استفاده از آنها با دوستان و اطرافیان خود ارتباط برقرار کنند. افزون بر این مزایا که اینترنت و شبکه‌های اجتماعی برای کاربران آنها دارد، استفاده بیش از حد از آن می‌تواند باعث اعتیاد به آن شود. بر این اساس افراد مبتلا به اعتیاد اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی مجازی خشونت و قلدری بالایی را هم در جهان واقعی و هم در جهان مجازی بروز می‌دهند (ابراهیمی بجدنی و بنی سی، 1399). به زعم عسکری (1398) از مواردی که لزوم اهمیت و توجه به فضای مجازی را نشان می‌دهد، پیامدها و کارکردهای آن برای دانش‌آموزان است. فضای مجازی مشابه یک تیغ دو لبه است که می‌تواند هم کارکردهای ثمربخش داشته باشد و هم کارکردهای منفی به ویژه در زمینه اخلاق در سلامت روان کودکان و نوجوانان نقش داشته باشد.

از طرفی در چند سال اخیر پاندمی کرونا در سراسر جهان و از جمله ایران باعث تعطیلی کلاس‌های حضوری مدارس و روی آوردن به آموزش مجازی شد که همین امر تا حدودی وابستگی بیشتر دانش‌آموزان به اینترنت و فضای مجازی را تشدید کرد. این حضور بیشتر در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی با وجود مزایای خود، آسیب‌های روان‌شناختی در بین دانش‌آموزان به دنبال داشته است که یکی از این آسیب‌ها قلدری سایبری¹ است (کلمنت²، 2019). قلدری سایبری به انتقال کلام یا تصاویر، افشای اطلاعات شخصی، یا ارسال نظرات توهین‌آمیز و تحقیرآمیز از طریق فناوری ارتباطات برای بدنام کردن، تهدید، آزار، قلدری، طرد، تبعیض و تعقیب دیگران اشاره دارد (فاچر³ و همکاران، 2014) و عموماً با استفاده از تجهیزات الکترونیکی و فناوری‌های آنلاین صورت می‌گیرد و عمده‌ترین خصیصه آن عدم وابستگی به ارتباط چهره به

چهره بین قلدر و قربانی است (ابراهیمی بجدنی و بنی سی، 1399؛ آبایدو⁴، 2020). به زعم شاپکا⁵ و مقصودی (2017) نیز قلدری سایبری شامل اعمال و رفتارهایی می‌شود که از طریق رسانه‌های الکترونیکی یا دیجیتال توسط اشخاص یا گروه‌ها به صورت مکرر با پیام‌های خصمانه یا تهاجمی انجام شده و باعث آسیب یا ناراحتی به دیگران می‌شود. قلدری با مشکلات فراوانی برای افراد به ویژه قربانیان همراه است که از جمله آنها می‌توان به سردرد تنشی، پیامدهای منفی برای سلامت و رشد، پایین بودن عزت نفس، استرس، اضطراب و نشانگان افسردگی اشاره کرد (صفری و همکاران، 1399).

با توجه به گسترش فزاینده پدیده قلدری سایبری در میان دانش‌آموزان و تأثیرات منفی آن بر زندگی تحصیلی و سلامت روان دانش‌آموزان، مطالعه و پژوهش جهت درک و شناخت بیشتر قلدری سایبری و عوامل پیش‌بینی‌کننده آن از اولویت ویژه‌ای برخوردار است. نگاهی به پژوهش‌های انجام شده پیرامون پدیده قلدری سایبری بیانگر بررسی نقش برخی متغیرها نظیر کارکردهای تحصیلی دانش‌آموزان قربانی قلدری سایبری (تورس⁶ و همکاران، 2020)، بروز افسردگی در افراد قربانی و قلدر (اکام⁷ و همکاران، 2020)، سطوح حمایت اجتماعی (اکتورک⁸، 2015)، احساس امنیت عاطفی و سرمایه روان‌شناختی (اویدا و همکاران، 2021)، فشار روانی (کالیار⁹ و همکاران، 2020)، پیشرفت تحصیلی، جنسیت و فراوانی استفاده از اینترنت (اکان و اوزترک¹⁰، 2017) در بروز این رفتار ناپه‌نجان در میان فراگیران است.

با وجود پژوهش‌های مختلف در خارج از کشور، پژوهش‌های اندکی در داخل کشور به موضوع قلدری سایبری پرداخته‌اند. در حالی که قلدری سایبری موضوعی تحت تأثیر فرهنگ استفاده از فضای مجازی و فرهنگ عامه یک جامعه به طور کلی است و انجام این پژوهش در میان دانش‌آموزان شهر شیراز به عنوان یک نمونه ایرانی،

4. Abaido

5. Shapka & Maghsoudi

6. Torres

7. Okumu

8. Akturk

9. Kalyar

10. Akcan & Öztürk

1. Cyber Bullying

2. Clement

3. Faucher

تأثیر قرار می‌دهند. دوریسیک و بیونواک³ (2017) معتقدند وجود حمایت‌های لازم از سوی منابع حمایتی باعث ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای مشارکت و تعامل فعال در برنامه درسی می‌شود. حمایت‌های معلم، والدین و همسالان باعث می‌شود دانش‌آموزان بتوانند بین فعالیت‌های یادگیری و انگیزه شخصی رابطه ایجاد کنند، در فعالیت‌های کلاسی مشارکت داشته باشند و فرایند یادگیری را با اشتیاق دنبال کنند (آسور⁴، 2012).

مرور مطالعات سوابق تجربی موضوع نشان داد که در خصوص اثر مستقیم حمایت تحصیلی ادراک شده بر قلدری سایبری شواهد تجربی چندانی در داخل و خارج از کشور وجود ندارد و تبیین دقیق‌تر رابطه بین این دو متغیر نیازمند در نظر گرفتن نقش واسطه‌ای برخی متغیرهای مرتبط دیگر است.

مطالعات انجام شده بیانگر نقش مؤثر عوامل روان‌شناختی فردی و زمینه‌ای در کاهش رفتارهای نابهنجار افراد است (زکی پور و همکاران، 1398). یکی از این عوامل سرمایه‌های روان‌شناختی است که در این مطالعه مورد توجه قرار دارد. سرمایه‌های روان‌شناختی مشتق شده از روان‌شناسی مثبت‌گرا بوده و پژوهش‌ها پیامدهای مثبت آن بر نگرش‌ها و رفتارهای افراد را تأیید کرده‌اند (دامس و یوسف - مورگان، 2016؛ به نقل از شین و همکاران، 2022). علاقه به روان‌شناسی مثبت‌گرا و کاربردهای آن در محیط‌های آموزشی در سال‌های اخیر به طور تصاعدی افزایش یافته است (استیگر⁵، 2013). به طوری که توجه ویژه‌ای به نحوه‌ای که احساسات مثبت، درگیری و عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، شده است (لیننبریک-گارسیا⁶، 2011). سرمایه روان‌شناختی وضعیت روان‌شناختی مثبت رشد افراد است که با سطح بالایی از خوش‌بینی، امید، انعطاف‌پذیری و خودکارآمدی مشخص می‌شود (لوتانز و همکاران، 2007). هر یک از ابعاد ساختار سرمایه روان‌شناختی با یکدیگر در تعاملند، به عنوان مثال، افراد خوش‌بین تمایل دارند که ناملایمات را به عنوان یک چالش ببینند، مشکلات را به فرصت تبدیل کنند (امید)،

آن هم در یک مقطع زمانی خاص (پسا کرونا) می‌تواند به شناخت جامع تر و درک عمیق تر این مسئله در میان نوجوانان کمک کند. از طرفی مرور مطالعات انجام شده در داخل و خارج از کشور نشان می‌دهد که به‌خصوص در کشور ما، پژوهش‌های مرتبط با قلدری سایبری کمتر بر نقش بازدارندگی حمایت‌های اجتماعی و تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی مثبت نگر تمرکز کرده‌اند.

یکی از عوامل محیطی که می‌تواند قلدری سایبری در دانش‌آموزان را به‌خصوص در شرایط بازگشت مجدد فراگیران به کلاس‌های حضوری تحت تأثیر قرار دهد، وجود حمایت‌های تحصیلی است. حمایت تحصیلی مفهومی گسترده است که عوامل مختلفی را در بر می‌گیرد. به طور کلی فراهم کردن هر گونه منبع و مرجعی که به صورت غیر مستقیم یا مستقیم منجر به ارتقاء سطح رغبت و کارکرد تحصیلی دانش‌آموزان شود، در زمره حمایت تحصیلی به شمار می‌رود (کولی¹ و همکاران، 2015). علاوه بر منابع مختلف، جنبه‌های دیگری مانند حمایت عاطفی (فراهم کردن بازخوردهای تقویت کننده)، پشتیبانی ابزاری (همیاری در انجام امور تحصیلی) و حمایت شناختی (پر رنگ کردن اهمیت دستاوردهای تحصیلی برای دانش‌آموز) نیز بخشی از حمایت تحصیلی هستند (ویتنزل²، 1998). از نظر ویتنزل (2004). نقش چهار منبع اصلی معلم، همسالان، پدر و مادر در حمایت تحصیلی دانش‌آموزان شامل تسهیل و انتقال ارزش‌ها و انتظارات به دانش‌آموز، راهنمایی و فیدبک مناسب در راستای دستیابی به ارزش‌ها و انتظارات آنان، فراهم کردن محیطی امن برای فعالیت و حرکت در جهت ارزش‌ها و انتظارات و تامین حمایت عاطفی آنان است. همچنین ویتنزل و همکاران (2010) بر این باورند که حمایت در مکان‌های آموزشی موضوعی چند بعدی است و معمولاً معلمان، خانواده، متخصصان و همسالان ترکیب هایی را برای حمایت‌های عاطفی، شناختی و ابزاری فراهم می‌کنند. در همین رابطه رامیرز و همکاران (2014) بیان می‌کنند که هر ترکیبی از روابط حمایتی به تنهایی و در ارتباط با یکدیگر، کم و کیف فعالیت‌های تحصیلی را تحت

3. Đurišić & Bunijevac

4. Assor

5. Stiglbauer et al.

6. Linnenbrink-García

1. Collie

2. Wentzel

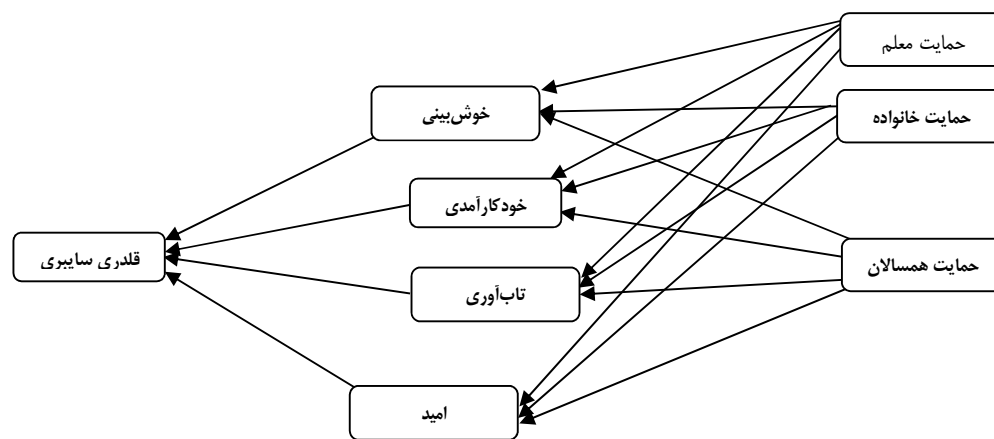
اعتماد به نفس (کارآمدی) را حفظ کنند و در یافتن راه حل برای شکست‌ها انعطاف‌پذیری داشته باشند (تاب‌آوری) (گروبلر و ژوبرت¹، 2018).

در خصوص روابط بین متغیرهای مورد بررسی نتایج تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که حمایت‌های ادراک شده فراگیران می‌تواند منجر به رشد سرمایه‌های روان‌شناختی گردد (اوونیل و همکاران، 2011؛ سالانوا و همکاران، 2011؛ حسن نیا و سبزی، 1399؛ رستگار، 1398). از طرفی نتایج پژوهش‌ها حاکی از نقش سرمایه‌های روان‌شناختی در کاهش قلدری سایبری است (اویدا² و همکاران، 2021؛ کالیار³ و همکاران، 2020) و گرایش به خشونت (آلیو و کاراکوس⁴، 2015) است. بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر آزمون مدل قلدری سایبری در دوران پسا کرونا براساس مؤلفه‌های حمایت تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر شیراز است. برای این منظور مدلی را که برگرفته از گستره نظری و پیشینه تجربی متغیرها است به عنوان مدل مفهومی تحقیق (شکل 1) انتخاب و با استفاده از یک رویکرد چند متغیری و روش تحلیل مسیر در میان دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه شهر شیراز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف با توجه به کاربرد نتایج آن توسط خانواده‌ها، معلمان، فراگیران، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران نظام آموزش و پرورش، از نظر هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد. همچنین از منظر شیوه اجرا این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است، زیرا روابط بین حمایت تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی با قلدری سایبری در قالب مدل تحلیل مسیر را مورد بررسی قرار می‌دهد.

جامعه مورد مطالعه در پژوهش حاضر تمام دانش‌آموزان مقطع متوسطه است که در مدارس متوسطه اداره آموزش و پرورش شهر شیراز در سال تحصیلی 1401-1400 در حال تحصیل هستند و تعداد آن‌ها 35960 نفر، شامل 18221 دانش‌آموز پسر و 17739 دانش‌آموز دختر می‌باشند. در پژوهش حاضر، تعداد نمونه با استفاده از جدول مورگان 381 نفر محاسبه شد. برای دست‌یابی به گروه نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای (توجه به اینکه روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای امکان تعیین یک زیرمجموعه متعادل ایجاد می‌کند که بیشترین پتانسیل را

شکل 1. مدل مفهومی پیش‌بینی قلدری سایبری (کردار درون داد)

برای نمایندگی گروه بزرگ‌تر به عنوان یک کل دارد) استفاده شد. بدین صورت که تمامی دانش‌آموزان مقطع متوسطه به عنوان خوشه اصلی و نواحی شهر شیراز به عنوان زیرخوشه‌ها، از بین نواحی آموزش و پرورش شهر

1. Grobler & Joubert
2. Eweida
3. Kalyar
4. Aliyev & Karakus

جدول 1. شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
حمایت معلم	17/19	4/19	0/62	0/31
حمایت خانواده	32/23	4/54	0/95	0/46
حمایت همسالان	14/82	3/88	0/19	-0/39
خوش‌بینی	17/62	5/24	0/20	-0/78
خودکارآمدی	19/92	4/21	0/49	-0/16
تاب‌آوری	14/44	3/15	0/20	-0/44
امید	15/46	2/47	0/30	0/79
قلدری سایبری	84/63	4/79	-0/77	-0/21

تاب‌آوری 0/84 و بعد خوش‌بینی 0/84 به دست آمد که بیانگر ثبات اندازه‌گیری پرسش‌نامه مورد استفاده است.

پرسش‌نامه حمایت تحصیلی: در این پژوهش برای سنجش حمایت تحصیلی از مقیاس ساندز و پلانکت¹ (2005) استفاده شده است. این ابزار شامل 24 سوال است که به صورت طیف لیکرت به صورت 4 = کاملاً موافقم تا 1 = کاملاً مخالفم نمره‌گذاری شده است. این ابزار دارای چهار خرده مقیاس؛ حمایت تحصیلی از طرف پدر، حمایت تحصیلی از طرف مادر، حمایت تحصیلی از طرف همسالان است. همسانی درونی خرده مقیاس‌های این ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ توسط ساندز و پلانکت (2005) در دامنه 0/89 تا 0/93 گزارش شده است. در پژوهش حاضر روایی صوری و محتوایی این ابزار بر اساس نظر چند نفر از متخصصان به دست آمد. مقادیر آلفای کرونباخ در این پژوهش برای حمایت تحصیلی از طرف خانواده 0/79، حمایت تحصیلی از طرف معلم 0/77 و حمایت تحصیلی از طرف همسالان 0/81 و حمایت تحصیلی کل 0/79 به دست آمد که تمامی ضرایب حاکی از پایا بودن پرسش‌نامه مورد نظر است.

پرسش‌نامه تجربه قلدری قربانی سایبری آنتونیادو و همکاران: آنتونیادو² و همکاران (2016) با هدف بررسی تجربه قلدری سایبری یا قربانی سایبری در میان نوجوانان این پرسش‌نامه را تدوین و اعتباریابی کردند. روش نمره‌گذاری این پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرتی از 1 تا 5 است. این ابزار دارای دو عامل قربانی سایبری و قلدری سایبری است

شیراز 2 ناحیه (1 و 4) به صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس از هر ناحیه 4 مدرسه (2 دبیرستان دخترانه؛ 2 دبیرستان پسرانه) و از هر مدرسه دو کلاس انتخاب شد و در مجموع 400 پرسش‌نامه پژوهش با برقراری ارتباط و هماهنگی با مدیران مدارس انتخاب شده و دسترسی به گروه‌های فضای مجازی هر کلاس در بین گروه‌های کلاس‌های مشخص شده به صورت اینترنتی توزیع و پس از کنار گذاشتن پرسش‌نامه‌های بلااستفاده، داده‌های به دست آمده از 381 پرسش‌نامه در تجزیه و تحلیل‌های آماری مورد استفاده قرار گرفت.

ابزار

پرسش‌نامه سرمایه روان‌شناختی لوتانز و اولیو (PCQ): در پژوهش حاضر به منظور اندازه‌گیری سرمایه روان‌شناختی از پرسش‌نامه سرمایه روان‌شناختی لوتانز و اولیو (2007) استفاده شد. این مقیاس شامل 24 سوال به صورت طیف لیکرت است. این پرسش‌نامه دارای چهار خرده مقیاس خودکارآمدی، تاب‌آوری، امید و خوش‌بینی است. هر کدام از چهار خرده مقیاس شامل شش گویه است که آزمودنی باید به هر گویه در مقیاس پنج درجه‌ای (1 = کاملاً مخالفم تا 5 = کاملاً موافقم) پاسخ دهد. جهت به دست آوردن نمره سرمایه روان‌شناختی هر فرد نخست نمره هر خرده مقیاس به صورت مجزا محاسبه می‌شود، سپس مجموع نمرات خرده مقیاس‌ها نمره کل سرمایه روان‌شناختی فرد را نشان می‌دهد. در پژوهش حاضر روایی صوری و محتوایی این ابزار بر اساس نظر چند نفر از متخصصان به دست آمد. مقادیر آلفای کرونباخ در این پژوهش برای خودکارآمدی 0/80، بعد امیدواری 0/81، بعد

1. Sands, T., & Plunkett
2. Antoniadou

جدول 2. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	1	2	3	4	5	6	7	8
حمایت معلم	1							
حمایت خانواده	0/22**	1						
حمایت همسالان	0/16**	0/12*	1					
خوش‌بینی	0/24**	0/22**	0/21**	1				
خودکارآمدی	0/30**	0/26**	0/22**	0/11*	1			
تاب‌آوری	0/27**	0/30**	0/21**	0/17**	0/22**	1		
امید	0/28**	0/17**	0/23**	0/20**	0/20**	0/21**	1	
قلدری سایبری	-0/25**	-0/22**	-0/24**	-0/25**	-0/50**	-0/40**	-0/42**	1

* P < 0/05 ** P < 0/01

جدول 3. ضرایب استاندارد شده اثرات مستقیم، غیرمستقیم و

واریانس تبیین شده		اثرات مستقیم		اثرات غیرمستقیم		اثرات واریانس تبیین شده	
متغیرها برآوردها	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثرات واریانس تبیین شده
به روی قلدری سایبری از:							
حمایت معلم	-	-0/23**					
حمایت خانواده	-	-0/19**					0/42
حمایت همسالان	-	-0/17**					
خوش‌بینی	-	-0/15**					
خودکارآمدی	-	-0/39**					
تاب‌آوری	-	-0/25**					
امید	-	-0/27**					
به روی خوش‌بینی از:							
حمایت معلم	0/18**	-					
حمایت خانواده	0/16**	-					0/11
حمایت همسالان	0/17**	-					
به روی خودکارآمدی از:							
حمایت معلم	0/24**	-					
حمایت خانواده	0/19**	-					0/15
حمایت همسالان	0/16**	-					
به روی تاب‌آوری از:							
حمایت معلم	0/20**	-					
حمایت خانواده	0/24**	-					0/16
حمایت همسالان	0/14**	-					
به روی امید از:							
حمایت معلم	0/23**	-					
حمایت خانواده	0/10	-					0/12
حمایت همسالان	0/18**	-					

با توجه به جدول 2 می‌بینیم که از میان متغیرهای برون‌زا (مؤلفه‌های حمایت تحصیلی) به ترتیب حمایت معلم (0/25-)، حمایت همسالان (0/24-) و حمایت خانواده (0/22-) بالاترین تا پایین‌ترین ضریب همبستگی را با قلدری

هر عامل 12 سؤال دارد. این پرسش‌نامه رفتار قربانی و قلدری سایبری را از بعد مستقیم و غیرمستقیم می‌سنجد. در پژوهش حاضر رویای صوری و محتوایی این ابزار بر اساس نظر چند نفر از متخصصان به دست آمد. آلفای کرونباخ در این پژوهش برای قلدری سایبری 0/85 به دست آمد که نشان دهنده ثبات اندازه‌گیری این ابزار است.

یافته‌ها

شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

در جدول 1 شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای پژوهش شامل: میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی برای نمونه مورد بررسی (n = 381) آورده شده است.

با توجه به جدول 1 مقادیر به دست آمده کجی و کشیدگی برای متغیرهای پژوهش که تقریباً بین -1 و +1 قرار دارد، توزیع تمامی متغیرها نرمال است. همچنین جهت اطمینان از عدم وجود مسئله همخطی در میان متغیرهای پیش‌بین که در مطالعات رگرسیونی رخ می‌دهد، شاخصه تحمل¹ و عامل تورم واریانس (VIF) بررسی و عدم وجود این مشکل در داده‌ها مورد تأیید قرار گرفت. علاوه بر این دو مفروضه نرمال بودن توزیع باقیمانده‌ها و استقلال خطاها نیز مورد بررسی و تأیید قرار گرفت که جهت اختصار از آوردن برون داده‌ها خودداری گردید. بنابراین می‌توانیم جهت تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش از مدل تحلیل مسیر استفاده کنیم. در جدول 2 شاخص‌های آمار توصیفی و ماتریس همبستگی متغیرها برای نمونه مورد بررسی (n = 381) آورده شده است.

1. Tolerance

ضرایب از نظر آماری در سطح 0/01 معنی‌دار هستند. اثر مستقیم هر چهار بعد سرمایه‌های روان‌شناختی شامل خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امید بر قلدری سایبری به ترتیب برابر با 0/15، -0/39، -0/25 و -0/27 است که هر چهار ضریب منفی و در سطح 0/01 معنی‌دار است. همچنین از میان مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی بیشترین اثر غیر مستقیم بر قلدری سایبری مربوط به خودکارآمدی و برابر با 0/29 است که در سطح 0/01 معنی‌دار است.

جدول 4. مشخصه‌های نکویی برازندگی مدل پیش‌بینی قلدری سایبری

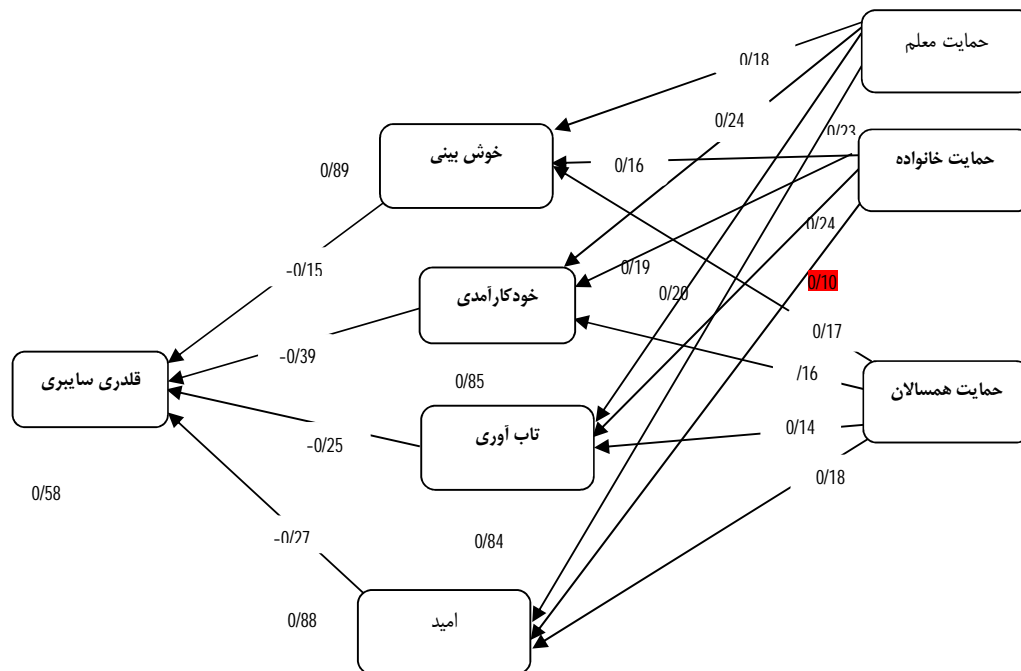
مشخصه	برآورد
مجذور کای (χ^2)	13/39
درجه آزادی (df)	9
نسبت مجذور کای به درجه آزادی (χ^2/df)	1/49
ارزش P	0/15
شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)	0/99
شاخص نکویی برازش (GFI)	0/99
شاخص تعدیل شده نکویی برازش (AGFI)	0/96
جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA)	0/038

* $P < 0/05$ ** $P < 0/01$

همچنین هیچ کدام از ابعاد حمایت تحصیلی به عنوان متغیرهای برون‌زای پژوهش (حمایت معلم، حمایت خانواده،

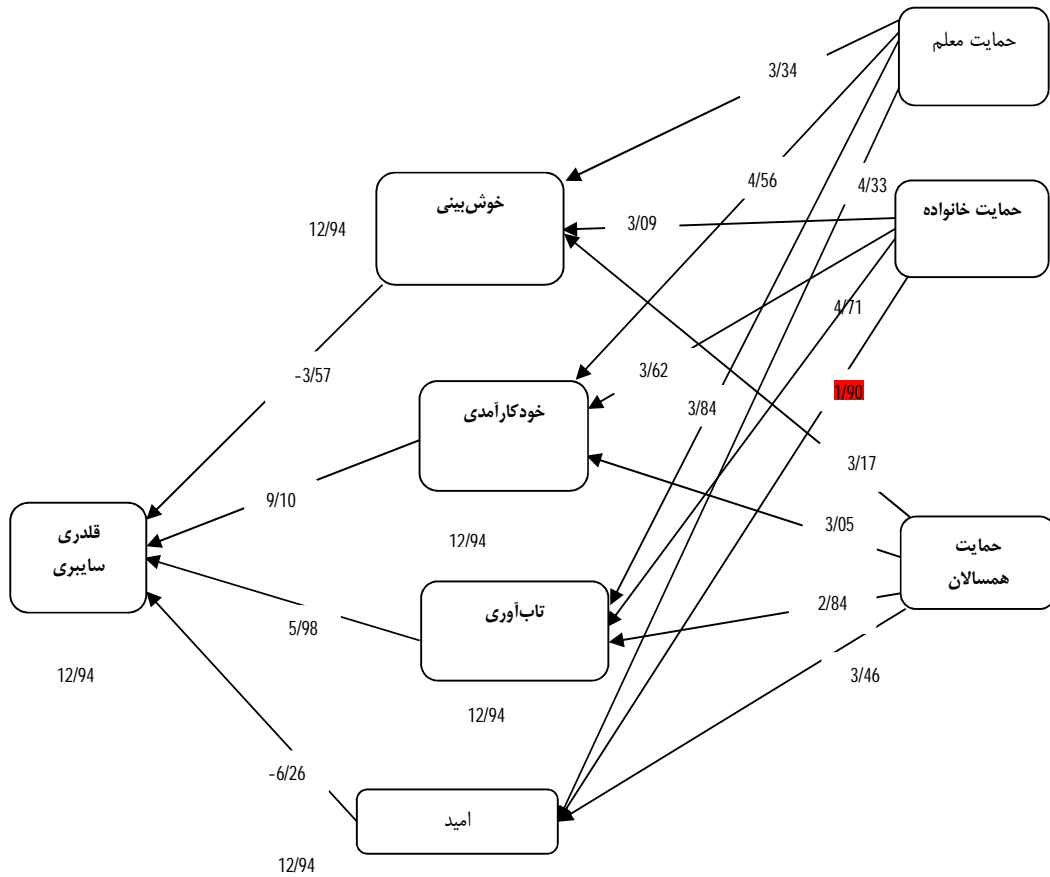
سایبری دارا هستند که همگی این ضرایب از نظر آماری در سطح 0/01 معنی‌دار هستند. از میان متغیرهای درون‌زا (مؤلفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی) نیز به ترتیب متغیرهای خودکارآمدی (-0/50)، امید (-0/42)، تاب‌آوری (-0/40) و خوش‌بینی (-0/25) بالاترین تا پایین‌ترین ضریب همبستگی را با قلدری سایبری دارا هستند که تمامی این ضرایب منفی و از نظر آماری در سطح 0/01 معنی‌دار هستند. ضمناً در ماتریس فوق‌بالاترین ضریب همبستگی مربوط به رابطه بین خودکارآمدی و قلدری سایبری (-0/50) و پایین‌ترین ضریب همبستگی در این ماتریس مربوط به رابطه بین خوش‌بینی و خودکارآمدی (-0/11) است.

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول اثر مستقیم حمایت معلم بر مؤلفه‌های خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امید به ترتیب برابر با 0/18، 0/24، 0/20 و 0/23 است که همه این ضرایب از نظر آماری در سطح 0/01 معنی‌دار هستند. اثر مستقیم حمایت خانواده بر مؤلفه‌های خوش‌بینی، خودکارآمدی و تاب‌آوری به ترتیب برابر با 0/19، 0/16 و 0/24 و از نظر آماری در سطح 0/01 معنی‌دار هستند. ضمناً اثر مستقیم حمایت خانواده بر امید برابر با 0/10 و از نظر آماری معنی‌دار نیست. اثر مستقیم حمایت همسالان بر مؤلفه‌های خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امید به ترتیب برابر با 0/17، 0/16، 0/14 و 0/18 است که همه این

شکل 2. کردار مسیر و برآورد پارامترهای مدل برازش شده پیش‌بینی قلدری سایبری

حمایت همسالان) بر قلدری سایبری دارای اثر مستقیم AGFI و GFI، CFI، RMSEA گزارش می‌شود در

شکل 3. مدل برازش شده قلدری سایبری بر اساس اعداد معنی‌داری

جدول 4 مشخصه‌های برازندگی مدل پیش‌بینی قلدری سایبری ارائه شده است.

با توجه به مشخصه‌های نکویی برازش که در جدول 4 گزارش شده، برازش مدل پیش‌بینی قلدری سایبری در سطح نسبتاً مطلوبی است. در ادامه کردار مسیر مدل برازش شده همراه با پارامترهای برآورد شده (مقادیر استاندارد) ارائه شده است.

نتیجه‌گیری و بحث

پژوهش حاضر با هدف آزمون مدل قلدری سایبری در دوران پسا کرونا: نقش حمایت تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی

نیستند. در حالی که اثر غیر مستقیم هر سه بعد حمایت تحصیلی شامل حمایت معلم (-0/23)، حمایت خانواده (-0/19) و حمایت همسالان (-0/17) بر قلدری سایبری از نظر آماری منفی و در سطح 0/01 معنی‌دار است که این امر بیانگر نقش واسطه‌ای مؤثر متغیر سرمایه‌های روان‌شناختی در میان مؤلفه‌های حمایت تحصیلی و قلدری سایبری است. ضمناً در مدل برازش شده این پژوهش 42 درصد از واریانس قلدری سایبری توسط مؤلفه‌های سرمایه‌های روان‌شناختی تبیین می‌گردد. بیشترین اثر غیر مستقیم بر قلدری سایبری دانش‌آموزان نیز مربوط به حمایت معلم است که منفی و برابر -0/23 است.

جهت بررسی برازندگی مدل از شاخص‌های برازندگی استفاده شده است. از میان مشخصه‌های برازندگی متنوعی که وجود دارد، در این پژوهش شاخص‌های برازش χ^2/df

حمایتی بر نقش همسالان به عنوان یک عامل مهم تأکید می‌کنند. باید اذعان کرد که همسالان و هم کلاسی‌ها در دوره نوجوانی همواره از جمله مهم‌ترین منابعی هستند که رفتار دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهند و طبعاً می‌توانند در شرایط روحی - روانی آنان نیز نقش‌آفرینی کنند. باید توجه داشته باشیم که دانش‌آموز بخش زیادی از اوقات خود را در محیط مدرسه و در جمع همسالان سپری می‌کند و در این دوره به شدت تحت تأثیر افکار و رفتار و اندیشه‌های همسالان است. بنابراین اگر دانش‌آموز احساس نماید که همواره به لحاظ عاطفی و شناختی مورد حمایت تحصیلی دوستان مدرسه‌ای خود است، احساس رضایت درونی کرده و همین امر بستر افزایش سرمایه‌های روانی در وجود وی را فراهم می‌نماید.

یافته‌های پژوهشی بیانگر معنی‌دار بودن اثر مستقیم مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی (خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امید) بر کاهش قلدری سایبری است. این یافته با نتایج مطالعات اویدا و همکاران (2021)؛ کامان-هالتی و همکاران (2019)؛ اشرف (2018) و کالیار و همکاران (2020) تا حدودی همسو است. در تبیین یافته فوق باید اشاره کرد که چنانچه دانش‌آموزان نسبت به توانایی‌های خود برای رویارویی با چالش‌های و مسائل تحصیلی اطمینان داشته و نسبت به عاقبت فعالیت‌های تحصیلی دارای نگرش خوش‌بینانه باشند برای رسیدن به اهداف تحصیلی خود پافشاری کرده و به لحاظ روانی در مقابل مصائب و ناامنی‌های موجود در محیط واکنش مثبت نشان می‌دهند. در نتیجه کمتر در دام رفتارهای نامتعارف و خشن نظیر قلدری در فضای سایبری نسبت به دیگران می‌افتند. در ارتباط با یافته فوق آبایدو (2020) بیان می‌کند که قلدری سایبری معمولاً توسط کسانی انجام می‌گیرد که از مشکلات روان‌شناختی رنج می‌برند یا از عزت نفس کافی برای حل مشکلات و چالش‌های خود برخوردار نیستند و از این رو به رفتارهایی نظیر قلدری سایبری دست می‌زنند که نیازی هم به ارتباط چهره به چهره قلدر و قربانی ندارد. اویدا و همکاران (2021) نیز بر این باورند که افراد قلدر در فضای سایبری غالباً کسانی هستند که از مشکلات روانی، اجتماعی متعدد رنج می‌برند. از دیگر سو، چون در قلدری سایبری افراد می‌توانند هویت خود را پنهان کنند، قلدری سایبری به عنوان یک منبع بدبینی تلقی می‌شود (بیلز، 2014) و طبیعی است که در کسانی که از خوشبینی و

در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر شیراز به روش تحلیل مسیر انجام شد. به طور کلی نتایج نشان داد که مدل مفهومی برگرفته از پیشینه نظری و تجربی با داده‌های گردآوری شده از جامعه آماری دارای برازش نسبتاً خوبی است و 42 درصد از واریانس متغیر قلدری سایبری را تبیین می‌کند. یافته‌های پژوهش بیانگر معنی‌دار بودن اثر مستقیم مؤلفه‌های حمایت تحصیلی (حمایت معلم، خانواده، همسالان) بر مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی (خوش‌بینی، خودکارآمدی، تاب‌آوری و امید) است. این یافته با نتایج مطالعات (اوونیل و همکاران، 2011؛ سالانووا و همکاران، 2011؛ کامان-هالتی و همکاران، 2019؛ داتو و والدز، 2016؛ حسن نیا و سبزی، 1399؛ رستگار، 1398؛ آزادی ده بیدی و فولادچنگ، 1398؛ گنجی و توکلی، 1397) همسو است. در این زمینه لوتانز و همکاران (2019) نیز تأثیرپذیری سرمایه‌های روان‌شناختی از منابع حمایتی را مورد تأکید قرار داده‌اند.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که اگر ادراک دانش‌آموز از احساسات معلم نسبت به خودش مثبت باشد و معلم را از نظر عاطفی، شناختی، تحصیلی به عنوان یک حامی و پشتیبان در کنار خودش ببیند، از جنبه‌های مختلف در محیط کلاس درس و مدرسه احساس امنیت و نسبت به محیط مدرسه و کلاس درس احساس یگانگی می‌کند (لوتانز و همکاران، 2012) و طبیعتاً در چنین شرایطی زمینه شکل‌گیری سرمایه‌های روان‌شناختی افزایش می‌یابد. در خصوص حمایت تحصیلی خانواده از فرزندان آزادی ده بیدی و فولادچنگ (1398) اشاره می‌نمایند که کارکرد مثبت خانواده، ارتباطات خانوادگی و حمایت والدین از دانش‌آموزان به عنوان یک فرایند مهم، احساس پیوستگی خانواده را به وجود می‌آورد و اعضای خانواده را قادر می‌سازد که در رویارویی با چالش‌ها و مشکلات راهبردهای مقابله‌ای مناسبی را به کار بگیرند و تعادل خود را بازیابند. بنابراین چنانچه دانش‌آموزان از حمایت‌های خانواده و والدین در حوزه زندگی تحصیلی اطمینان حاصل کنند، نسبت به آینده درس و تحصیل امیدوار و خوش‌بین می‌شوند و با احساس توانمندی و تاب‌آوری بالا به استقبال چالش‌های تحصیلی می‌روند و موفق می‌شوند. در ارتباط با نقش حمایت تحصیلی همسالان در افزایش سرمایه‌های روان‌شناختی دسی و ریان (1985) اذعان می‌دارند که منابع حمایتی در شکل‌گیری شرایط روان‌شناختی بسیار اثرگذار هستند و در تبیین این منابع

روان‌شناختی رنج می‌برند. از دیگر سو، افرادی که از مشکلات روان‌شناختی حاد نظیر افسردگی رنج می‌برند اغلب افرادی هستند که سرمایه‌های روان‌شناختی پایینی دارند. لذا می‌توان این تبیین را طرح کرد که افراد با مشکلات روان‌شناختی و سرمایه‌های روان‌شناختی پایین برای جبران کاستی‌های روحی - روانی خود و فرار از مشکلاتی که با آنها دست به گریبان هستند، دست به رفتارهایی می‌زنند تا بتوانند مشکلات خود را به دست فراموشی سپرده یا به نوعی با انگیزه‌هایی نظیر انتقام و... وارد چنین فضایی می‌شوند. بنابراین با توجه به واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی در میان حمایت تحصیلی و قلدری سایبری می‌توان گفت که وجود منابع حمایت تحصیلی در دوران پسا کرونا به عنوان عاملی زمینه‌ای در کنار عوامل فردی درونی مانند شرایط روحی - روانی مناسب و سرمایه‌های روان‌شناختی می‌توانند به عنوان فاکتورهای اثرگذار در کاهش مشکلات رفتاری نظیر قلدری سایبری عمل می‌کنند. لذا به نظر می‌رسد دانش‌آموزانی که از حمایت تحصیلی کافی در ابعاد شناختی، عاطفی و... برخوردار باشند، سرمایه‌های روان‌شناختی نیز در سطح مناسبی قرار داشته و کمتر دچار لغزش‌های رفتاری نظیر قلدری سایبری می‌شوند. در ارتباط با محدودیت‌های این پژوهش باید اشاره کرد که جامعه آماری پژوهش شامل دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر شیراز است. بنابراین در تعمیم نتایج به سایر جوامع آماری و مقاطع تحصیلی باید احتیاط لازم صورت پذیرد. در پایان با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر مبنی بر نقش حمایت‌های تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی در کاهش مشکلات رفتاری نظیر قلدری سایبری پیشنهاد می‌شود که با برگزاری کارگاه‌ها و نشست‌های علمی خانواده ها، معلمان و همسالان هر چه بیشتر نسبت به اهمیت حمایت‌های تحصیلی از دانش‌آموزان به خصوص پس از تجربه شرایط بحرانی و ناگوار نظیر کرونا در بهبود سرمایه‌های روانی و کاهش آسیب‌های روانی نظیر خشونت‌های سایبری آگاه گردند.

منابع

ابراهیمی بجدنی، فریده و بنی سی، پریناز (1399). پیش‌بینی قلدری سایبری بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی و هوش معنوی در نوجوانان. *مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، 5 (47)، 1-16.

آزادی ده بیدی، فاطمه و فولادچنگ، محبوبه (1398). مدل علی درگیری تحصیلی: نقش حمایت تحصیلی و خود تنظیمی

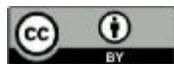
سرمایه‌های روان‌شناختی کافی و مناسب برخوردار باشند، نرخ بروز پایین‌تری نیز داشته باشد.

یافته‌های پژوهشی بیانگر معنی‌دار بودن اثر غیرمستقیم مؤلفه‌های حمایت تحصیلی (معلم، خانواده، همسالان) از طریق واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی بر قلدری سایبری است. در ارتباط با یافته فوق اگر چه پژوهشی که رابطه حمایت تحصیلی و قلدری سایبری را با توجه به نقش واسطه‌ای سرمایه‌های روان‌شناختی بررسی کرده باشد، یافت نشد ولی می‌توان این یافته را با توجه به رابطه حمایت تحصیلی و اجتماعی با سرمایه‌های روان‌شناختی (اوونیل و همکاران، 2011؛ سالانووا و همکاران، 2011؛ کامان-هالتی و همکاران، 2019؛ داتو و والدز، 2016؛ حسن نیا و سبزی، 1399؛ رستگار، 1398؛ آزادی ده بیدی و فولادچنگ، 1398؛ گنجی و توکلی) و همچنین رابطه سرمایه‌های روان‌شناختی با قلدری سایبری (اویدا و همکاران، 2021؛ کامان-هالتی و همکاران، 2019؛ اشرف، 2018 و کالیار و همکاران، 2020) تبیین کرد. در تبیین این یافته پژوهشی می‌توان گفت که حمایت معلمان یک عامل اساسی و مهم در میان دانش‌آموزان به شمار می‌رود؛ زیرا معلمان از نظر روانی و عاطفی اثرات زیادی بر وضعیت روحی - روانی دانش‌آموزان دارند و این مسئله به عنوان یک عامل بافتی و زمینه‌ای مهم است که دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین باید گفت که روابط والد - نوجوان پیش‌بینی کننده مهمی در سازگاری فرد بعد از رویدادهای آسیب رسان است. اینکه خانواده موقعیت‌های استرس‌زایی را که با آن مواجه شده است، چگونه ارزیابی کند و چه میزان حمایت از اعضای خود داشته باشد، توانایی آنان را برای انطباق با شرایط تعیین شده تعیین می‌کند. همچنین محیط زندگی فرد و ادراکی که فرد از آن محیط دارد در میان نوجوانان به شدت تحت تأثیر همسالان قرار دارد. زمانی که ادراک فرد از محیط زندگی پیرامونش و شرایط همسالاناش یک ادراک مثبت و امیدوار کننده باشد، فرد را به سمت عملکرد مطلوب روان‌شناختی سوق می‌دهد و وضعیت روانی وی را تقویت می‌کند (لوتانز و همکاران، 2019). در نتیجه اگر ادراک دانش‌آموز نسبت به منابع حمایت تحصیلی مورد اشاره پس رویدادها و وقایع آسیب رسان نظیر کرونا، شکست تحصیلی و... مثبت باشد بستر کاهش آسیب‌های اجتماعی، روانی و رفتارهای ناهنجار نظیر قلدری سایبری فراهم می‌گردد. آکام و همکاران (2020) در این رابطه بیان می‌دارند که افراد قلدر سایبری کسانی هستند که درصد بالایی از آنها از افسردگی یا سایر مشکلات

- تحصیلی. آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی). دوره 12، شماره 47، از صفحه 159 تا صفحه 183.
- حسن نیا، سمیه. و سبزی، ندا. (1399). تبیین علی درگیری تحصیلی براساس حمایت تحصیلی و سرمایه‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان. *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، 12 (1)، 30-52.
- رستگار، احمد (1398). ارائه مدل علی روابط حمایت تحصیلی و رفتار مدنی تحصیلی با تأکید بر واسطه‌گری سرمایه‌های روان‌شناختی در میان دانشجویان دوره‌های مجازی دانشگاه شیراز. *فصلنامه علمی-پژوهشی، پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، 7 (3)، 63-76.
- زکی پور، شهپیر؛ فرخ سرشت، بهزاد؛ تتی پوریان، محمد جواد؛ آقاجانی، حسنعلی (1398). واكوی عوامل مؤثر بر کاهش رفتارهای ناهنجار کاری در حوزه ی سلامت مبتنی بر تکنیک فراترکیب. *مجله دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران (نیابورد سلامت)*، 14 (3): 240-228.
- سامانی، سیامک؛ جعفری، محمدعلی (1390). بررسی کفایت شاخص‌های روانسنجی مقیاس حمایت تحصیلی (نسخه ی فارسی). *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، 3 (1): 60-47.
- شمسی زاده، الهام؛ افتخار صادی، زهرا؛ جاپروند، حمدالله؛ بختیارپور، سعید و مکوندی، بهنام (1400). پیش‌بینی قلدری cal capital mediates between study-related positive emotions and academic performance. *Journal of Happiness Studies*, 20 (2), 605-617.
- Clement, J. (2019). Internet usage of teenagers in the United States - Statistics & Facts. <https://www.statista.com/topics/2237/internet-usage-in-the-united-states/>
- Collie, R. J., Martin, A. J., Malmberg, L. E., Hall, J., & Ginns, P. (2015). Academic buoyancy, student's achievement, and the linking role of control: A cross-lagged analysis of high school students. *British Journal of Educational Psychology*, 85 (1), 113-130.
- Datu, J. A. D., & Valdez, J. P. M. (2016). Psychological capital predicts academic engagement and well-being in Filipino high school students. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 25 (3), 399-405.
- Durisic, M., Bunijevac, M. A. (2017). Parental Involvement as a Important Factor for Successful Education. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 7 (3): 137-153.
- Eweida, R. S., Hamad, N. I., Abdo, R. A. E. H., & Rashwan, Z. I. (2021). Cyberbullying among adolescents in Egypt: a call for correlates with sense of emotional security and psychological capital profile. *Journal of Pediatric Nursing*, 61, e99-e105.
- سایبری در دانش‌آموزان تیز هوش بر اساس کیفیت ارتباط با والدین با نقش میانجی اعتیاد به تلفن هوشمند. *پژوهش‌های انتظامی-اجتماعی زنان و خانواده*، 9 (1)، 229-251.
- صفری، اقدس؛ امینی، ناصر؛ بهروزی، محمد و جعفری نیا، غلامرضا (1399). مقایسه اثربخشی آموزش همدلی با آموزش مبتنی بر دیدگاه‌گیری اجتماعی بر هوش هیجانی نوجوانان دارای قلدری سایبری. *مجله تحقیقات علوم رفتاری*، 18 (4)، 567-553.
- عبدالرسول گنجی، بی نظیر و توکلی، سمیرا (1397). بررسی رابطه بین سرمایه روان‌شناختی و تاب‌آوری تحصیلی با اعتیاد به اینترنت دانشجویان. *دوماهنامه علمی-پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، 11 (1)، 102-107.
- علیزاده، مهدیه میرنوب، میرمحمد و واحدی، شهرام (1395). مقایسه پیشرفت تحصیلی و شیوه‌های انضباطی والدین در دانش‌آموزان قلدر و قربانی. *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، 11 (43)، 137-156.
- فرخی، الهام و سبزی، ندا (1394). شادکامی و ادراک الگوهای ارتباطی خانواده: نقش واسطه‌ای سرمایه روان‌شناختی. *روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، 11 (43)، 313-324.
- گاتمن، جان؛ دکلر، جون. (2002). *گزیده کلیدهای پرورش هوش عاطفی*. ترجمه فرناز فرود. تهران: انتشارات صابرین.
- Abaido, G. M. (2020). Cyberbullying on social media platforms among university students in the United Arab Emirates. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25 (1), 407-420.
- Akcan, G., & Öztürk, E. (2017). The investigation of predictors of cyberbullying and cyber victimization in university students.
- Akturk, A. O. (2015). Analysis of cyberbullying sensitivity levels of high school students and their perceived social support levels. *Interactive Technology and Smart Education*
- Aliyev, R., & Karakus, M. (2015). The effects of positive psychological capital and negative feelings on students' violence tendency. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 190, 69-76.
- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M., & Markos, A. (2016). Development, construct validation and measurement invariance of the Greek cyber-bullying/victimization experiences questionnaire (CBVEQ-G). *Computers in Human Behavior*, 65, 380-390.
- Assor, A. (2012). Allowing choice and nurturing an inner compass: Educational practices supporting students' need for autonomy. In *Handbook of research on student engagement* (pp. 421-439). Springer, Boston, MA.
- Carmona-Halty, M., Salanova, M., Llorens, S., & Schaufeli, W. B. (2019). How psychologi-

- Faucher, C., Jackson, M., & Cassidy, W. (2014). Cyberbullying among university students: Gendered experiences, impacts, and perspectives. *Education Research International*, 2014.
- Grobler, A., & Joubert, Y. T. (2018). Psychological Capital: Convergent and discriminant validity of a reconfigured measure. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 21 (1), 1-14.
- Kalyar, M. N., Saeed, M., Usta, A., & Shafique, I. (2020). Workplace cyberbullying and creativity: examining the roles of psychological distress and psychological capital. *Management Research Review*
- Linnenbrink-Garcia, L., & Pekrun, R. (2011). Students' emotions and academic engagement: Introduction to the special issue. *Contemporary Educational Psychology*, 36 (1), 1-3.
- Luthans, B. C., Luthans, K. W., & Jensen, S. M. (2012). The impact of business school students' psychological capital on academic performance. *Journal of Education for Business*, 87 (5), 253-259.
- Luthans, F., Avolio, B. J., Avey, J. B., & Norman, S. M. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel psychology*, 60 (3), 541-572.146.
- Luthans, F., Youssef, C.M., Avolio, B.J.(2007 (. Psychological capital: investing and developing positive organizational behavior. *Posit. Organ. Behav.* 1 (2), 9-24.
- Okumu, M., Kim, Y. K., Sanders, J. E., Maku-buya, T., Small, E., & Hong, J. S. (2020). Gender-specific pathways between face-to-face and cyber bullying victimization, depressive symptoms, and academic performance among US adolescents. *Child Indicators Research*, 13 (6), 2205-2223.
- Ouweneel, E., Le Blanc, P. M., & Schaufeli, W. B. (2011). Flourishing students: A longitudinal study on positive emotions, personal resources and study engagement. *The Journal of Positive Psychology*, 6 (2), 142-153. <https://doi.org/10.1080/17439760>.
- Qin, K., Chen, X., Wu, L. (2022). The effects of psychological capital on citizens' willingness to participate in food safety social co-governance in China. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9 (275). doi.org/10.1057/s41599-022-01302-5.
- Ramirez, L., Machida, S. K., Kline, L., & Huang, L. (2014). Low-income Hispanic and Latino high school students' perceptions of parent and peer academic support. *Contemporary School Psychology*, 18 (4), 214-221.
- Rothson, C., Head, J., Klineberg, E., Stansfeld, S. (2011). Can social support protect bullied adolescents from adverse outcomes? A prospective study on the effects of bullying on the educational achievement and mental health of adolescents at secondary schools in East London. *Journal of Adolescence*, 34, 579-588.
- Salanova, M., Llorens, S., & Schaufeli, W. B. (2011). "Yes, I can, I feel good, and I just do it!" On gain cycles and spirals of efficacy beliefs, affect, and engagement. *Applied Psychology*, 60 (2), 255-285.
- Sands, T., & Plunkett, S. W. (2005). A new scale to measure adolescent reports of academic support by mothers, fathers, teachers, and friends in Latino immigrant families. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 27 (2), 244-253.
- Shapka, J. D., & Maghsoudi, R. (2017). Examining the validity and reliability of the cyber-aggression and cyber-victimization scale. *Computers in Human Behavior*, 69, 10-17.
- Stiglbauer, B., Gnams, T., Gamsjäger, M., & Batinic, B. (2013). The upward spiral of adolescents' positive school experiences and happiness: Investigating reciprocal effects over time. *Journal of school psychology*, 51 (2), 231-242.
- Torres, C. E., D'Alessio, S. J., & Stolzenberg, L. (2020). The effect of social, verbal, physical, and cyberbullying victimization on academic performance. *Victims & Offenders*, 15 (1), 1-21.
- Wentzel, K. R. (1998). Social relationships and motivation in middle school: The role of parents, teachers, and peers. *Journal of educational psychology*, 90 (2), 202.
- Wentzel, K. R. (2004). Understanding classroom competence: The role of social-motivational and self-processes. *Advances in child development and behavior*, 32, 213-241.
- Wentzel, K. R., Battle, A., Russell, S. L., & Looney, L. B. (2010). Social supports from teachers and peers as predictors of academic and social motivation. *Contemporary educational psychology*, 35 (3), 193-202

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)